

Jongeren uit vso en pro op weg naar een baan

Een onderzoek van ECBO naar de Borissystematiek van SBB

Eindconclusie en aanbevelingen

In het onderzoek naar de Borissystematiek is antwoord gezocht op de volgende vragen:

- Op welke aspecten van de aanpak onderscheidt de Borissystematiek zich (positief) van andere vormen van arbeidstoeleiding voor leerlingen van het pro en het vso?
- Geeft deze systematiek gefundeerd zicht op meer (duurzame) opbrengsten voor de leerling/ werknemers vergeleken met die van andere vormen van arbeidstoeleiding?
- Welke uitvoeringscondities zijn in de ogen van degenen die de systematiek toepassen (de uitvoerenden) nodig om de systematiek te implementeren en structureel toe te passen?
- Welke (landelijke) randvoorwaarden zijn nodig in de ogen van de initiatiefnemers van het ontwikkelen van de systematiek (OCW, SBB) en degenen die bij de ontwikkeling waren betrokken (andere landelijke stakeholders) om de systematiek structureel toe te passen?

Het is niet gemakkelijk gebleken om antwoord te vinden op deze vragen. Belangrijkste redenen daarvoor zijn:

- De Borissystematiek is nog in ontwikkeling. Reden waarom voor bepaalde onderdelen van de Borissystematiek bestaande tools als MELBA en totaalpakketten als de SVA-trajecten zijn ingezet.¹ De systematiek is nog niet af en heeft zich nog onvoldoende kunnen bewijzen als systematiek. Daardoor zijn zowel respondenten uit de scholen, als de landelijke stakeholders erg voorzichtig bij het waarderen van de Borissystematiek ten opzichte van andere systematieken voor de arbeidstoeleiding van jongeren uit vso en pro. En ook voorzichtig in uitspraken over de structurele toepassing van de Borissystematiek en randvoorwaarden waaronder dat zou moeten gebeuren.
- De Borissystematiek bestaat uit diverse stappen en onderdelen, waarbij begeleiding van de scholen door SBB / de kenniscentra een belangrijke rol speelt. De respondenten uit de scholen zijn ontevreden over de mate waarin SBB / de kenniscentra hun rol hebben vervuld bij de implementatie van de Borissystematiek. Kritiek is er vooral op het uitblijven van de beloofde leerwerkplekken en de bemiddeling daarbij door de opleidingsadviseurs van SBB / de kenniscentra. Ook de begeleiding bij het werken met de kwalificatiestructuur en het opstellen van een leerwerktraject op maat komt nog onvoldoende uit de verf. De beloofde branche-erkende deelcertificering stond ook nog onvoldoende in de steigers ten tijde van het onderzoek. De onvrede over de ondersteuning van SBB / de kenniscentra maakt dat scholen zeer kritisch staan ten opzichte van de Borissystematiek als geheel.
- Zowel de respondenten uit de scholen als de landelijke stakeholders hebben geen zicht op het rendement van de Borissystematiek. Dat geldt overigens niet alleen voor de Borissystematiek, maar voor alle systematieken voor de arbeidstoeleiding van jongeren uit vso en pro. Pas als er zicht is op het rendement willen respondenten en landelijke stakeholders zich uitspreken voor of tegen een structurele toepassing van de Borissystematiek.

¹ Inmiddels zijn de Werkverkenner en het Borispraktijkloket wel geopend, maar dat is pas onlangs gebeurd. Reden waarom deze onderdelen van de Borissystematiek nog niet op werking en inhoud konden worden onderzocht en vergeleken met bestaande tools.

Het is dan ook van belang dat SBB in dit laatste pilotjaar laat zien dat het zijn beloften waar kan maken. Dat het de scholen kan bieden wat ze belooft met de systematiek. Zolang de inzet van (opleidingsadviseurs van) SBB tekort blijft schieten en scholen het idee hebben dat er niet hard genoeg voor hun leerlingen wordt gelopen, zal het oordeel over de Borissystematiek negatief blijven. In oktober 2015 zijn het Boris Praktijkloket en de Werkverkenner online geopend. Dit zal mogelijk bijdragen aan de waardering van de scholen voor de systematiek. Echter, dat is niet voldoende. Zolang scholen niet concreet een stijging zien van het aantal leerwerplekken, van meer leerlingen die gediplomeerd uitstromen naar een betaalde baan en duurzaam aan het werk blijven, zijn scholen niet overtuigd van de methodiek en niet bereid te investeren in de implementatie van de systematiek. Dit ondanks het feit dat scholen ook positieve kanten zien aan de systematiek, zoals betere loopbaanoriëntatie en het werken met de kwalificatiedossiers.

Alle onderzochte partijen willen graag met cijfers onderbouwd zien dat de Borissystematiek zich positief onderscheidt van andere systematieken. Een onafhankelijke monitor, die leerlingen uit vso en pro ook na het verlaten van de school, enkele jaren volgt, is daarbij van belang. De respondenten willen niet alleen weten of leerlingen een plek vinden op de arbeidsmarkt, maar vooral ook of ze zich weten te handhaven op de arbeidsmarkt, als ze van werkgever wisselen. Met andere woorden, of ze duurzaam inzetbaar zijn. In dit onderzoek is het niet mogelijk gebleken deze gegevens boven tafel te krijgen. Zowel scholen als landelijke stakeholders hebben er onvoldoende of geen zicht op.

Feitelijk moeten we stellen dat de vragen, zoals we die hadden bij aanvang van het onderzoek, te vroeg kwamen. Door de onvolledige realisatie van de Borissystematiek en het gebrek aan data over uit- en doorstroom van de leerlingen, is het niet goed mogelijk een gemotiveerd antwoord te geven op de vragen. Welke inzichten biedt het onderzoek dan wel?

Als we kijken naar de aspecten waarop Boris zich (positief) onderscheidt van andere vormen van arbeidstoeleiding en de vraag of er (gefundeerd) zicht is op de (duurzame) opbrengsten van de Borissystematiek ten opzichte van andere vormen van arbeidstoeleiding van jongeren uit vso en pro, dan is het van belang eerst te kijken naar de motieven van scholen om te kiezen voor het werken met de Borissystematiek. Scholen kozen voor deelname aan de Borissystematiek omdat ze er voor werden gevraagd en er financiering beschikbaar was. Zonder die aspecten hadden de scholen naar alle waarschijnlijkheid niet gekozen voor werken met de Borissystematiek. Inhoudelijke argumenten voor deelname aan de Borissystematiek zijn meer praktisch van aard: scholen hoopten op uitbreiding van het netwerk van leerbedrijven. Op dit punt zijn de verwachtingen volgens de scholen evenwel niet waar gemaakt. Dat maakt dat scholen sceptisch staan ten opzichte van inbedding van de Borissystematiek in de reguliere infrastructuur.

Ondanks verschillende uitgangspunten van de scholen die werken met de Borissystematiek heeft de Borissystematiek er voor gezorgd dat alle scholen hun traject rond loopbaanoriëntatie hebben versterkt, werkprocessen uit de kwalificatiestructuur gebruiken bij het zoeken naar geschikte werkzaamheden voor de leerlingen en gebruik maken van erkende leerbedrijven bij het zoeken van stageplekken. Ook deelcertificering is nadrukkelijk onderdeel van het traject van arbeidstoeleiding. Daarmee lijken de belangrijkste stappen, die worden onderscheiden in de Borissystematiek, inderdaad ingepast te zijn bij de deelnemende scholen. Jongeren uit vso en pro op weg naar een baan **ecbo** 71

Scholen zijn positief over het werken met de kwalificatiedossiers. Meerwaarde wordt gezien in het op maat vorm geven van leerwerktrajecten voor de leerlingen. Van belang hierbij is het leren werken met de kwalificatiedossiers. De scholen geven aan de SBB / de kenniscentra hen hierin beter hadden moeten begeleiden. Dit is een belangrijk aandachtspunt bij een eventuele opname van de Borissystematiek in reguliere infrastructuur.

Er worden in het vso en pro diverse interventies en totaalpakketten ingezet voor de toeleiding van jongeren uit vso en pro. Scholen hebben bij de keuze voor de Borissystematiek deze veelal niet afgezet tegen mogelijke andere interventies en totaalpakketten, omdat zij er niet bekend mee waren, of omdat de interventie slechts een onderdeel was in het totaal van de Borissystematiek. Landelijke stakeholders zijn vaak wel bekend met andere tools, maar hebben niet altijd even goed zicht op de (kwalitatieve) verschillen tussen deze tools. Er is dan ook behoefte aan een landelijke database met gegevens over de onderbouwing, de effectiviteit en het rendement van interventies en totaalpakketten. Mogelijk kan de al bestaande website van LECSO uitgroeien tot een verzamelpunt van onderbouwde gegevens over bewezen effectieve tools voor de doelgroep.

Aanbeveling 1

Maak de onderbouwing, de effectiviteit en het rendement van interventies en totaalpakketten voor arbeidstoeleiding van jongeren uit vso en pro inzichtelijk in een toegankelijke database. Daarnaast is het ook belangrijk dat er meer zicht komt op het rendement van de tools; hoe bestendig is de uitstroom van jongeren die met een bepaalde interventie of systematiek hebben toegewerkt naar de arbeidsmarkt? Deze vraag komt zowel van de scholen en samenwerkingsverbanden als van de landelijke stakeholders. Daarbij moet niet uit het oog worden verloren dat het succes van leerlingen bij arbeidstoeleiding en arbeidsparticipatie niet alleen afhankelijk is van een ingezette interventie of tool, maar ook van aspecten die minder gemakkelijk te beïnvloeden zijn, zoals het sociale netwerk van de leerling en de rol van de ouders in het leven van de leerling. Ook is het goed te monitoren in hoeverre de leerling nog wordt begeleid op het moment dat hij de overgang naar de arbeidsmarkt heeft gemaakt.

Begeleiding tijdens dit overgangsmoment maakt de kans op succes groter.

Landelijke stakeholders waarderen de Borissystematiek, maar geven aan eerst te willen zien dat de Borissystematiek bewezen effectief is. Met name zijn stakeholders benieuwd in hoeverre Boris er in slaagt om leerlingen een duurzame plek op de arbeidsmarkt te geven. Respondenten realiseren zich dat duurzaam tegenwoordig niet meer inhoudt dat een leerling de rest van zijn leven bij één werkgever blijft. Het is daarom interessant te kijken hoe employabel de Boris-leerlingen zijn. Een uitstroommonitor waarin de leerlingen na uitstroom enkele jaren worden gevolgd zou daartoe een goed instrument zijn. Overigens geven landelijke stakeholders aan dat er behoefte is aan gegevens over de uitstroom naar arbeid van alle leerlingen uit vso en pro, zodat op termijn ook efficiëntie van verschillende interventies en systematieken met elkaar vergeleken kunnen worden.

Aanbeveling 2

Start met een uitstroommonitor, waarin leerlingen uit vso en pro die de arbeidsmarkt betreden enkele jaren worden gevolgd. Niet alleen leerlingen die hebben deelgenomen aan de Borissystematiek, maar ook leerlingen die met andere interventies of tools naar de 72 **ecbo** Jongeren uit vso en pro op weg naar een baan

arbeidsmarkt zijn uitgestroomd. Dat maakt vergelijking tussen het rendement van de diverse interventies en tools mogelijk. Breng in deze uitstroommonitor ook achtergrondkenmerken van leerlingen in beeld (ouders, sociaal netwerk).

De Borissystematiek bestaat uit diverse stappen, die worden ondersteund vanuit SBB / de kenniscentra. Scholen hadden daarover verwachtingen die niet waar zijn gemaakt. Hierboven is al aangegeven dat dat vooral zit in het helpen bij het vinden van leerwerkplekken en het samenstellen van een maatwerktraject. Maar ook wijzen scholen er op dat in de informatie over de Borissystematiek wordt aangegeven dat leerlingen uiteindelijk in dienst komen bij de werkgever. Dat is lang niet altijd het geval en daarin zijn scholen teleurgesteld en gaan op zoek naar andere systematieken.

Het is belangrijk dat SBB duidelijker gaat communiceren wat de status is van de Borissystematiek; in hoeverre is de systematiek uitontwikkeld en wat kan een school verwachten qua ondersteuning en begeleiding? En ook; wat is het eindpunt van de Borissystematiek? Is inderdaad gegarandeerd dat leerlingen in dienst komen bij hun leerbedrijf? De slogan 'Boris brengt je bij 'n baan' heeft wel die verwachting gebracht. Het is belangrijk om scholen het reële verhaal te vertellen, niet dat van de Borissystematiek zoals die er uiteindelijk, in zijn compleetheid, uit zal gaan zien. Daarbij zou aandacht moeten zijn voor wat de Borissystematiek kan en doet, wat er bij implementatie van de scholen zelf verwacht wordt en wat er verwacht mag worden van SBB / de kenniscentra.

Aanbeveling 3

Communiqueer duidelijker over wat de Borissystematiek is en kan, op welke punten SBB / de kenniscentra kunnen ondersteunen en welke inspanningen het invoeren van de Borissystematiek verlangt van gebruikers. Maak daarbij waar wat je belooft. Geef in je communicatie ook duidelijk aan welke onderdelen nog in ontwikkeling zijn van de Borissystematiek (bijv. branchecertificering). Stap af van de slogan 'Boris brengt je bij een baan!'; die schept valse verwachtingen.

In de communicatie richting de scholen is het goed om ook een onderscheid te maken in de boodschap richting vso-scholen en die richting scholen voor praktijkonderwijs. Vso-scholen kiezen voor de Borissystematiek omdat zij ten gevolge van de invoer van de Participatiewet op zoek zijn naar nieuwe wegen om leerlingen naar arbeid te begeleiden. Het vso wil zich professionaliseren op het gebied van arbeidstoeleiding en gebruikt de Borissystematiek om arbeidstoeleiding vorm te geven. Onderdeel daarvan is ook de uitbreiding van het netwerk van leerbedrijven. Scholen voor praktijkonderwijs nemen deel omdat zij hun netwerk van leerbedrijven willen uitbreiden en meer leerlingen aan een baan helpen. Dat vergt een verschillende insteek bij de communicatie over de Borissystematiek.

Aanbeveling 4:

Maak in je communicatie onderscheid tussen scholen uit vso en pro.

Kijken we naar uitvoeringscondities, dan wordt vanuit verschillende kanten een pleidooi gevoerd voor regionale samenwerking; zowel op schoolniveau als op landelijk niveau wordt de Borissystematiek gezien als een instrument voor het aanjagen van regionale samenwerking. Landelijke stakeholders pleiten voor samenwerking tussen de verschillende partijen rond de jongere die zich inzetten voor het vinden van een plek op de arbeidsmarkt. Jongeren uit vso en pro op weg naar een baan **ecbo** 73

De Borissystematiek zou daarin een aanjager kunnen zijn. Daarbij wordt geadviseerd aan te sluiten bij bestaande overlegstructuren. Op schoolniveau wordt samenwerking tussen vso, pro en mbo bepleit, zodat gebruik gemaakt kan worden van elkaars faciliteiten. Ook uitwisseling van stageplekken van de verschillende scholen in de regio wordt daarbij genoemd. Dit kan leiden tot een hoger rendement van de Borissystematiek.

Aanbeveling 5:

Breng de Borissystematiek onder de aandacht bij samenwerkende partijen in de regio. Ga na of de Borissystematiek een aanjager zou kunnen zijn voor regionaal overleg.

Waar het gaat om landelijke randvoorwaarden voor het structureel toepassen van de systematiek is vooral gereflecteerd op wet- en regelgeving. Over de aanpassing van wet- en regelgeving bij structurele inbedding van de Borissystematiek is geen eenstemmigheid. Op dit moment lijkt uitbreiding van de wettelijke taken van SBB geen optie. Verschillende respondenten uit de scholen en de samenwerkingsverbanden en de scholen bevelen aan om de wettelijke taken van SBB te verruimen naar vso en pro. Dit vanuit de hoop dat door uitbreiding van die taken SBB / de kenniscentra zich meer zullen inspannen voor de leerlingen uit vso en pro. Dat opleidingsadviseurs harder gaan lopen om geschikte leerbedrijven te vinden voor de leerlingen en beter te begeleiden bij het opstellen van maatwerktrajecten op basis van de kwalificatiestructuur. Een verplichting van het systeem van werkend leren voor vso en pro is velen net een stap te ver; scholen willen wel de vrijheid houden zelf te kunnen kiezen hoe ze leerlingen toeleiden naar arbeid. Dat kan met de Borissystematiek, maar dat hoeft niet per sé. Voorlichting over wat de erkenning van een leerbedrijf precies inhoudt kan mogelijk positief bijdragen aan het aantal aanvragen voor erkenning van stagebedrijven die plek bieden aan leerlingen uit vso en pro.

Landelijk stakeholders voelen weinig voor de introductie van de wet werkend leren in vso en pro, en daarmee samenhangend een verplichting om te werken met kwalificatiedossiers en erkende leerbedrijven. Hoofddoel is leerlingen succesvol toe te leiden naar arbeid. Dat hoeft niet per sé op basis van kwalificatiedossiers en erkende leerbedrijven. Stakeholders zien wel de meerwaarde van het werken met kwalificatiedossiers, erkende leerbedrijven en op de kwalificatiestructuur gebaseerde erkend branchecertificaten. Echter, er zijn meerdere wegen die naar Rome leiden en zolang niet bewezen is dat het werken op deze manier beter of efficiënter is dan op andere manieren, zal er geen verplichting komen als het aan de landelijke stakeholders ligt.

Wel geven landelijke stakeholders aan dat SBB financiering zou moeten krijgen voor de activiteiten die zij ontplooiën voor vso en pro. OCW ziet mogelijkheden via een structurele subsidie.

Aanbeveling 6

Zet niet op voorhand in op de invoering van een wet werkend leren voor vso en pro. Treed in overleg met OCW over andere manieren van financiering van de taken van de opleidingsadviseurs van SBB / de kenniscentra in het kader van de doelgroep van vso en pro.

Wettelijke belemmeringen voor de invoer van de Borissystematiek worden vooral gesignaleerd door SZW. Belangrijke aanbeveling vanuit SZW is dat scholen en gemeenten potentiële werkgevers beter moeten voorlichten over de wettelijke mogelijkheden die het potentiële werkgevers kunnen vergemakkelijken om leerlingen uit de doelgroep in dienst te nemen. 74 **ecbo** Jongeren uit vso en pro op weg naar een baan

nemen. Dus niet over de onmogelijkheden maar de mogelijkheden. Scholen zouden die voorlichtende rol liever elders belegd zien. SBB wordt door diverse landelijke stakeholders genoemd als een belangrijke partij in het enthousiasmeren van leerbedrijven voor de leerlingen uit de doelgroep vso en pro.

Aanbeveling 7

Neem vanuit SBB een voortrekkersrol in de voorlichting en het enthousiasmeren van bedrijven in de regio voor de leerlingen uit vso en pro.

Landelijke stakeholders zijn erg voorzichtig in het duiden van hun rol en bijdrage bij een eventuele structurele inbedding van de Borissystematiek. Ook hierbij wordt weer gewezen op het ontbreken van gegevens over het rendement van de Borissystematiek. De meeste stakeholders geven aan dat bij bewezen effectiviteit zij de systematiek in elk geval onder de aandacht kunnen brengen als good practice, bij het onderwijs, de bedrijven en de regionale samenwerkingspartners. OCW ziet een rol voor zichzelf in het zorgen voor de implementatie van de producten van de Borissystematiek. Ook voelt OCW zich verantwoordelijk voor het inrichten van een ondersteuningsstructuur, die uitgevoerd zou kunnen worden door de opleidingsadviseurs van SBB. Uitbreiding van de wettelijke taken van SBB gaat een stap te ver, structurele subsidie is wel een optie. OCW is ook niet bereid tot een wetswijziging voor de invoering van een Wet werkend leren in vso en pro, omdat het scholen niet wil verplichten op deze manier te werken. SZW kan ondersteuning bieden bij het agenderen van knelpunten in wet- en regelgeving die plaatsing van jongeren uit vso en pro op de arbeidsmarkt kunnen frustreren. Scholen zien ook een rol voor de landelijke stakeholders; zij doen een beroep op financiering van de Borissystematiek door de gemeente of de landelijke overheid

Aanbeveling 8

Maak gebruik van het aanbod van landelijke stakeholders om de Borissystematiek op de kaart te zetten als good practice. Treed in overleg met OCW over de implementatie van de producten van de Borissystematiek en de continuering van de ondersteuningsstructuur die onlosmakelijk verbonden is met de Borissystematiek.

Tenslotte

De allerbelangrijkste stap die er gezet moet worden alvorens kan worden overgegaan tot continuering van Borissystematiek is dat er een onafhankelijke monitor komt, waaruit blijkt hoe het naar de arbeidsmarkt uitgestroomde jongeren uit vso en pro vergaat. Waarbij niet alleen gekeken wordt naar jongeren die naar arbeid zijn geleid met de Borissystematiek, maar naar alle jongeren. En waar jongeren gedurende enkele jaren worden gevolgd. Pas dan kan een goede vergelijking worden gemaakt tussen de effectiviteit en het rendement van de Borissystematiek ten opzichte van de andere systematieken. En ook pas dan zijn partijen bereid om implementatie van de Borissystematiek te overwegen. Tot die tijd is het belangrijk dat SBB zijn beloften richting de scholen en samenwerkingsverbanden waar maakt en de inzet van (opleidings)adviseurs uit SBB / de kenniscentra voor leerlingen uit vso en pro aantoonbaar vergroot, of beter duidelijk maakt wat deelnemende partijen nu precies kunnen verwachten van SBB / de kenniscentra.